

Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Bazı Değişkenlere Göre Sosyal Destek Düzeyleri*

İbrahim Yıldırım**

ÖZET

Bu çalışmada, akademik başarı düzeyleri düşük (lise) ve yüksek (süper lise) olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir. Araştırmanın kapsamına akademik başarısı düşük 320 (814 kız, 136 erkek) ve akademik başarısı yüksek 288 (196 kız, 92 erkek) olmak üzere toplam 608 lise öğrencisi alınmıştır. Öğrencilere ilişkin veriler araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan bir bilgi toplama formu ve Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ) ile elde edilmiştir. Verilerin analizinde Çok Yönlü Varyans Analizi ve Newman-Keuls Testi kullanılmıştır. Akademik başarısı yüksek veya düşük olan öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin bazı değişkenlere göre farklı olduğu bulunmuştur. Elde edilen bulgular literatür ışığında tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

ANAHTAR SÖZCÜKLER: Akademik Başarı, Lise Öğrencileri, Sosyal Destek.

SUMMARY: *Social support levels of high school students who had lower or higher academic performance, according to some variables.*

In this study, social support levels of high school students who had lower (high school) or higher (super high school) academic performance were examined according to some variables. The sample of this study consisted of totally 608 students of high school including 320

students from lower academic performance (184 female, 136 male) and 288 students from higher academic performance (196 female, 92 male). A questionnaire and Perceived Social Support Scale (PSSS) developed by the researcher were utilized in this study. The data were analyzed by Multiple Variance Analyses and Newman-Keuls Test. The findings have shown that the students who had higher academic performance had higher social support level than those who had lower academic performance, and social support levels of groups were differed according to some variables. The findings were discussed under the light of literature, and some suggestions were made.

KEY WORDS: *Academic Performance, High School Students, Social Support.*

GİRİŞ

Bu çalışmanın amacı, akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeylerini bazı değişkenler açısından incelemektir.

Sosyal destek, bireyin çevresinden aldığı sosyal ve psikolojik destek olarak tanımlanabilir. Sosyal desteğin kuramsal temeli Kurt Lewin'in Alan Kuramı ve davranış tanımına dayanır (Boldwin, 1967). Ancak, sosyal destek konusunda en kapsamlı çalışmalardan birisi Pearson

* Bu çalışma, "Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri" isimli çalışmanın devamını niteliğindedir.
** Yard. Doç. Dr., Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Psikolojik Danışma ve Rehberlik Anabilim Dalı Öğretim Üyesi.

(1990) tarafından yapılmıştır. Pearson bu çalışmasında sosyal desteğin anlamı, önemi, işlevi ve psikolojik danışmada kullanımı gibi konuları ayrıntılı olarak incelemiştir.

Son yıllarda "sosyal destek" Psikolojik Danışma ve Rehberlik alanında yeniden üzerinde en çok durulan kavramlardan birisi haline gelmiştir. Giderek, değişik oryantasyonlara sahip psikolojik danışma veya psikoterapistler, sosyal psikologlar, sosyologlar, sosyobiologlar, aile terapistleri bireyin sosyal ilişkileri ve sosyal çevresinin önemini vurgulamaktadırlar.

Yapılan çalışmalar, bireyin yaşadığı birçok sorunun temelinde sosyal destek eksikliğinin bulunduğunu ve bireyin zorlanmalı durumlarla başa çıkabilmesinde sosyal desteğin güçlü bir kaynak olduğunu ortaya koymaktadır. Bireylerde intihar düşüncesinin gelişmesinde sosyal desteğin önemli bir rol oynadığı (Whatley ve Clopton, 1992; Heikkinen, Aro ve Lonnqvist 1994; Dewilde ve ark., 1994); alkolik olan ve olmayan babaların ergen çocukları ile çatıştıkları ve çocuklarına beklenen sosyal desteği veremedikleri (Barrera, Chassin, Rogosch 1993); alkoliklerin kendilerinin de sosyal destekten yoksun ve sosyal destek arayışı içinde oldukları (Johnson ve Jernison (1994) vurgulanmaktadır. Ayrıca, sosyal destek düzeyi düşük bireylerin depresyon düzeylerinin daha yüksek olduğu (Paykel, 1994; Alissa ve İsmail, 1994) belirtilmektedir. Yine sosyal destek ile akademik başarı arasında pozitif yönde bir ilişki bulunduğunu gösteren çok sayıda araştırma bulunmaktadır (Osseiranwaines ve Elmajian, 1994; Cutrona, ve ark., 1994; Levitt ve ark., 1994; Meeus ve Wim, 1993; Yıldırım, 1998). Hashima ve Amato (1994) yoksul aile çocuklarının anababalarından elde ettikleri sosyal desteğin düşük olduğunu belirtmişler; Kloomok ve Cosden (1994) ise öğrenme güçlüğü olan çocuklarda benlik kavramı, olumsuz akademik benlik ve algılanan sosyal destek arasındaki ilişki bulunduğunu göstermişlerdir.

Tüm bu araştırmalardan anlaşıldığı kadarıyla, bireyin sosyal destek sistemi ve sosyal ilişkilerini biçimlendiren sosyal, politik ve ekonomik nitelikli birtakım faktörler bulunmaktadır. Bu çerçevede bireyin ailesi, en geniş aile çevresi, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, iş arkadaşları, komşuları, öğretmenleri, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ile bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörler o bireyin sosyal destek kaynaklarını oluşturmaktadır. Dolayısıyla, bireyin kendisinde veya destek kaynaklarında meydana gelen değişimler nedeniyle bireyin sosyal destek düzeyi değişebilir.

Akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeylerini incelemek birkaç nedenle önemli görünmektedir. Birincisi, Türkiye'de yaşanan iç göç sonucu bireyler doğal çevrelerden kopmuş, doğal destek kaynaklarını kaybetmişler ve yeni sosyal destek kaynaklarından yararlanma arayışlarına yönelmişlerdir (Gökçe ve ark., 1993). Buna karşın, Batı ülkelerine kıyasla ülkemizde formal destek kaynakları istenen düzeyde gelişmemiştir. İkincisi, günümüzde "başarı" en önemli kavramlardan birisi haline gelmiştir (Baltaş, 1993). Akademik başarısı yüksek öğrencilerin ise daha çok sosyal desteğe sahip oldukları anlaşılmaktadır (Yıldırım, 1998). Söz konusu çalışmada akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin kendi ailelerinden, öğretmenlerinden ve arkadaşlarından sağladıkları sosyal destek düzeyleri arasında anlamlı farklar bulunmuştur. Üçüncüsü, bu çalışma, Yıldırım (1998) tarafından yapılan bir çalışmanın devamı niteliğindedir. Yukarıda belirtilen nedenlerle, akademik başarı düzeyleri farklı olan lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri bazı değişkenler açısından incelenmiştir.

Problem

Araştırmada "lise ve süper lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri, bazı değişkenlere göre manidar olarak farklılık göstermekte midir?" sorusu üzerinde durulmuş-

tur. Bu temel soruya dayalı olarak araştırmada iki soruya yanıt aranmıştır:

a- Lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri, ailenin dindarlık düzeyi, ailedeki sert tartışma ve kavga, okuldan memnuniyet, öğretmenlerden memnuniyet, sigara kullanıp kullanmama ve karşı cinsten yakın arkadaşın olup olmaması değişkenlerine göre manidar olarak farklılık göstermekte midir?"

b- Süper lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri, ailenin dindarlık düzeyi, ailedeki sert tartışma ve kavga, okuldan memnuniyet, öğretmenlerden memnuniyet, sigara kullanıp kullanmama ve karşı cinsten yakın arkadaşın olup olmaması değişkenlerine göre manidar olarak farklı mıdır?

YÖNTEM

Bu bölümde, araştırma kapsamına giren bireyler, ölçme araçları, verilerin toplanması ve analizi üzerinde durulmuştur.

Araştırma Kapsamına Giren Bireyler

Araştırmanın kapsamına Ankara'da bulunan Aşağı Ayrancı, Anıttepe ve 100. Yıl Liselerinin "lise" (düşük başarı) ve "süper lise" (başarılı) kısımlarında 1996-1997 öğretim yılında okuyan öğrenciler girmektedir. Süper lise'ye girebilmesi için öğrencinin orta okuldaki üç yıllık başarı ortalaması esas alınmaktadır. Bu nedenle "süper lise"de okuyan öğrenciler, "lise"de okuyan öğrencilere göre daha başarılı kabul edilmişlerdir. Belirtilen okulların "lise" kısmı ikinci sınıflarından 184 kız ve 136 erkek; "süper lise" kısmının birinci sınıflarından ise 196 kız ve 92 erkek olmak üzere toplam 608 öğrenci araştırma kapsamına alınmıştır.

Veri Toplama Araçları

Bu çalışmada iki farklı veri toplama aracı kullanılmıştır:

(1) **Algılanan Sosyal Destek Ölçeği (ASDÖ):** Araştırmada örneklem grubuna giren öğrencilerin destek düzeylerini ölçmek amacıyla, Yıldırım (1997 a) tarafından geliştirilmiş olan ASDÖ'nün "aile", "arkadaş" ve "öğretmen" alt ölçekleri kullanılmıştır. ASDÖ'nün güvenilirlik katsayısı Cronbach Alpha ile hesaplanmıştır. Alfa güvenilirlik katsayısı ölçeğin tümü için 0.93; Aile (Aİ)=0.79; arkadaş (AR)=0.74; öğretmen (ÖĞ)=0.75 olarak bulunmuştur. ASDÖ ile Harter'in geliştirdiği Çocuklar ve Gençler için Sosyal Destek Ölçeği toplam puanları arasında 0.69 korelasyon bulunmuştur. ASDÖ'nün geçerlik ve güvenilirliğine ilişkin bulgular, ölçeğin güvenle kullanılabileceğini göstermektedir.

(2) **Öğrenci Bilgi Toplama Formu:** Araştırmada örneklem grubuna giren öğrencilerin nitelikleri, ailesi, arkadaş ve öğretmenlerine ilişkin görüşleri ise araştırmacı tarafından geliştirilmiş olan 20 soruluk bir bilgi toplama formu ile elde edilmiştir.

Verilerin Toplanması ve Analizi

Örneklem grubuna giren öğrencilere ölçme araçlarının uygulanabilmesi için, önce, okul yöneticileri, "rehber öğretmen"ler ve sınıf öğretmenleri ile görüşülmüş; kendilerine araştırmanın amacı, kullanılacak veri toplama araçlarının içeriği ve uygulamanın nasıl yapılması gerektiği konularında bilgi sunulmuş, yardımları istenmiştir. Öğretmenlerle birlikte saptanan uygulama gün ve saatlerinde sınıflara gidilerek, öğrencilere araştırma hakkında yeterli bilgi verilmiş ve ölçme araçlarını içinden geldiği gibi ve doğru olarak cevaplandırmaları yönünde öğrenciler güdülendirilmişlerdir. Öğrencilerin sorulara

doğru olarak ve içten tepkide bulunabilmelerini sağlamak amacıyla ölçme araçlarının üstüne isim ve adreslerini yazmamaları istenmiştir. Verilerin analizinde, Çok Yönlü Varyans Analizi (ANOVA) ile Newman-Keuls Genişlik Testi (N-K) kullanılmıştır. Araştırmada hata payı .05 olarak kabul edilmiştir.

Lise ve süper lise gruplarına ilişkin veriler üzerinde ayrı ayrı iki varyans analizi yapılmış, ancak, bu iki analiz sonuçları bir tablo halinde özetlenmiştir. Böylece, araştırmada ele alınan değişkenlerin iki grup açısından sonuçlarının okuyucu tarafından daha kolay görülmesi amaçlanmıştır. Daha sonra iki farklı varyans analizi sonuçlarına göre, her bir değişkenle ilgili olarak lise ve süper lise gruplarının sosyal destek düzeylerine ilişkin bulgular açıklanmıştır.

BULGULAR VE YORUM

Araştırmanın bu bölümünde, ayrı ayrı "lise" ve "süper lise" gruplarının genel sosyal destek düzeyleri bazı değişkenler açısından incelenerek elde edilen bulgular tablolar halinde verilmiş ve yorumlanmıştır.

Bazı Değişkenler Açısından "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmanın bu kısmında, "lise" ve "süper lise" gruplarının genel sosyal destek düzeylerini "ailenin dindarlık düzeyi", "ailede sert tartışma veya kavga olup olmaması", "okuldan memnuniyet", "öğretmenlerden memnuniyet", "sigara kullanıp kullanma" ve "karşı cinsten yakın arkadaşın olup olmaması" değişkenleri açısından incelemek amacıyla, gruplara ilişkin veriler üzerinde Çok Yönlü Varyans Analizi yapılmış ve analiz sonuçları Tablo-1'de sunulmuştur.

Tablo 1- Bazı Değişkenler Açısından "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Çok Yönlü Varyans Analizi Sonuçları.

Var. Kay	Lise				Süper Lise			
	KT	DF	KO	F	KT	DF	KO	F
Aile.Din.Düz.	4752.045	2	2736.022	7.547***	784.433	2	392.216	1.645
Aile.Tartış.Kav.	745.895	2	372.948	1.185	4274.288	2	2137.144	8.964***
Okul.Mem.	1109.833	2	554.917	1.763	5921.058	2	2960.529	12.417***
Öğret.Mem.	9051.553	2	4525.777	14.375***	8061.803	2	4030.901	16.907***
Sigara	3502.629	1	3502.629	11.125***	29.431	1	29.431	0.123
Karşı Cins Arka.	8.013	1	8.013	0.025	2669.872	1	2669.872	11.198***
HATA	97285.121	309	314.839		66042.048	277	238.419	

Tablo-1 incelendiğinde anlaşılacağı gibi, "ailenin dindarlık düzeyi", "öğretmenlerden memnuniyet" ve "sigara kullanıp kullanmama", değişkenlerine göre "lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeylerine ilişkin F değerleri manidar çıkmıştır. Buna karşın, "Ailede sert tartışma ve kavga" olup olmaması, "okuldan memnuniyet" ve "karşı cinsten yakın arkadaşın olup olmaması" değişkenleri açısından "lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeylerine ilişkin F değerleri manidar çıkmamıştır.

Diğer yandan "ailenin dindarlık düzeyi" ve "sigara kullanıp kullanmama", değişkenlerine göre "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar çıkmamış; buna karşın, "ailede sert tartışma ve kavga" olup olmaması, "okuldan memnuniyet", "öğretmenlerden memnuniyet" ve "karşı cinsten yakın arkadaşın olup olmaması" değişkenlerine ilişkin F değerleri manidar bulunmuştur.

Aşağıda değişkenlerin alt gruplarına ilişkin $n, \bar{x}, s$ değerleri verilmiş, F değeri manidar bulunan değişkenlerin alt gruplarına ilişkin ortalamalar arasındaki farklar N-K Testi ile kontrol edilerek sonuçlar metin içinde özetlenmiştir.

Ailenin Dindarlık Düzeyine Göre "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Araştırmada "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeyleri, ailelerinin dindarlık düzeylerine göre incelenmiştir. Bu amaçla aileler, öğrencilerin kendi ifadelerine göre, ailesi (a) "inançlı olup inançlarının gereğini yerine getiren"; (b) "inançlı olup ancak inançlarının gereğini yerine getirmeyen"; (c) "hiç dini inancı olmayan" olmak üzere üç gruba ayrılmışlardır. Ailelerinin dindarlık düzeylerine göre "lise" ve "süper

lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin $n, \bar{x}, s$ değerleri Tablo-3'de verilmiştir.

Tablo 2. Ailenin Dindarlık düzeyine göre "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin $n, \bar{x}, s$ değerleri

Gruplar	Lise			Süper Lise		
	n (%)	$\bar{x}$	s	n (%)	$\bar{x}$	s
İnançlı-Getirir	176 (55)	182.27	20.05	180 (63)	190.40	18.83
İnançlı-Getirmez	140 (44)	172.74	17.05	100 (35)	193.28	14.72
Hiç İnancı yok	4 (1)	168.00	0.00	8 (3)	203.50	20.85

Varyans analizi sonuçlarına göre, ailenin dindarlık düzeyi değişkeninin "lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri üzerindeki etkisine ilişkin F değeri manidar bulunmuştu. Tablo-2'den izleneceği gibi, ailelerin dindarlık düzeyleri yükseldikçe, buna paralel olarak, "lise" gruplarının genel sosyal destek puan ortalamalarında da bir yükselme gözlenmektedir. N-K Testi sonuçlarına göre, ailesi "inançlı olup inançlarının gereğini yerine getiren" "lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalaması ($\bar{x}=182.27$), ailesi "inançlı olup inançlarının gereğini yerine getirmeyen" ($\bar{x}=172.74$) ve ailesinin "hiç dini inancı olmayan" ($\bar{x}=168.00$) grupların ortalamalarından manidar olarak yüksek bulunmuştur. Bununla birlikte, ailesi "inançlı olup inançlarının gereğini yerine getirmeyen" ve ailesinin "hiç dini inancı olmayan" lise gruplarının ortalamaları arasında gözlenen farklar manidar bulunmamıştır.

Ailesinin dindarlık düzeylerine göre "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeyleri incelendiğinde, ailenin dindarlık düzeyi düştükçe, (lise grubundakinin aksine) "süper lise" grubunun genel sosyal destek puan ortalamalarında biraz yükselme gözlenmektedir. Ancak, ailenin dindarlık düzeyi değişkeninin "süper lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri üzerindeki etkisine ilişkin F değeri manidar bulunmamıştır.

Bulgulara göre, ailenin dindarlık düzeyi, akademik başarısı düşük kabul edilen "lise" grubunun sosyal destek düzeyi üzerinde etkili olurken, "süper lise" grubunun sosyal destek düzeyi üzerinde etkili bulunmamaktadır. Süper lise öğrencilerinden % 63'ü ailelerinin inançlı olduklarını ve inançlarının gereğini yerine getirdiklerini ifade ederlerken bu oran "lise" grubu için % 55 kadardır. Yine, "süper lise" öğrencilerinden % 3'ü; "lise" grubunun ise % 1 kadarı ailelerinin hiç dini inancı olmadığını ifade etmişlerdir. Bu yüzdelerden, akademik başarısı yüksek öğrencilerin akademik başarısı düşük öğrencilere göre kendi ailelerini biraz daha dindar gördükleri ve akademik başarısı yüksek öğrencilerin, ailelerinin dindarlık düzeylerinden pek fazla etkilenmedikleri izlenimi edinilmektedir. Buna karşın, akademik başarısı düşük öğrencilerden ailesi dindar olanlar çocuklarına daha çok sosyal destek verirken, dindarlık düzeyi düştükçe ailelerin çocuklarına sağladıkları destek düzeyinin de düştüğü söylenebilir.

Ailede Yapılan Sert Tartışma ve Kavga Göre "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Hemen her ailede, ortaya çıkan bazı durumlar veya sorunlar karşısında gerek eşler gerekse anababalar ile çocuklar arasında farklı derecelerde de olsa bazı tartışmalar olabilir. Bu tartışmalar bazen sertleşebilir ve hatta kavgaya dönüşebilir. Yıldırım (1992, 1996) tarafından yapılan araştırmalarda ailesinde sert tartışma ve kavga olan evli bireylerin uyum sorunlarının bulunduğu, bu tartışma ve kavgalarla birlikte eşlerin aile içinde şiddete başvurduğu bulunmuştur. Bu sert tartışma ve kavgaların aile bireyleri arasındaki dayanışmayı olumsuz etkileyebileceği düşünülebilir. Bu nedenle öğrencilere "ailenizde ne derecede sert tartışma ve kavgalar olmaktadır?" sorusu sorulmuştur. Ailesinde farklı derecelerde sert tartışma ve kavga olan "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin

genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri Tablo-3'de sunulmuştur.

Tablo 3. Ailesinde yapılan sert tartışma ve kavgaya göre "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri.

Gruplar Sert Tar-Kav.	Lise			Süper Lise		
	n (%)	$\bar{x}$	s	n (%)	$\bar{x}$	s
Sık	20 (7)	169.20	16.71	8 (3)	167.00	13.90
Seyrek	196 (61)	177.59	20.09	172 (60)	191.91	16.98
Hiç	104 (33)	180.23	17.68	108 (38)	193.37	17.78

Tablo-1'den hatırlanacağı gibi, ailede yapılan sert tartışma ve kavgaya göre "süper lise" grubunun genel sosyal destek düzeyine ilişkin F değeri manidar bulunmuştu. Bunun üzerine ailesinde farklı derecelerde sert tartışma ve kavga olan grupların genel sosyal destek puan ortalamaları arasındaki farklar N-K Testi ile kontrol edilmiştir. N-K Testi sonuçlarına göre, ailesinde "hiç" ($\bar{x}=193.37$) sert tartışma ve kavga olmayan veya "seyrek" ($\bar{x}=191.19$) olan grupların genel sosyal destek puan ortalamaları, ailesinde "sık" ($\bar{x}=167.00$) sert tartışma ve kavga olan grubun ortalamasından manidar düzeyde yüksek çıkmıştır. Genel olarak ailede sert tartışma ve kavga arttıkça, buna paralel olarak, "süper lise" öğrencilerin genel sosyal destek düzeylerinde düşme gözlenmektedir. Buna karşın, ailesinde "hiç" kavga ve sert tartışma olmayan veya "seyrek" olan "süper lise" gruplarının genel sosyal destek puan ortalamaları arasındaki fark manidar bulunmamıştır.

Yine, ailesinde sert tartışma ve kavga arttıkça, buna paralel olarak, "lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerinde düşme gözlenmektedir. Ancak, hatırlanacağı gibi, ailede yapılan sert tartışma ve kavgaya göre "lise" grubunun genel sosyal destek düzeyine ilişkin F değeri manidar bulunmamıştır.

"Lise" grubundaki öğrencilerden % 68'i ailelerinde "seyrek" veya "sık" sert tartışma ve kavgaya olduğunu belirtirken, bu oran "süper lise" grubu için % 63 kadardır. Lise grubunun ailelerinde biraz daha çok sert tartışma ve kavgalar olduğu anlaşılmaktadır. Ailede yapılan sert tartışma ve kavgaya göre lise grubunun sosyal destek düzeyi arasında manidar fark çıkmamış olması, bu öğrencilerin aile yapılarıyla ve değerler sistemiyle ilgili olabilir. Ailede yaşanan bu tür tartışma ve kavgalar "olağan" gibi algılanmaya başlanmış olabilir. İkincisi, lise grubunun ailede yapılan sert tartışmalar ve kavgadan benzer derecelerde etkilendikleri anlamına gelebilir.

Süper lise grubu incelenecek olursa ailede sert tartışma ve kavgaya arttıkça buna paralel olarak sosyal destek düzeyinin düştüğü anlaşılmaktadır. Süper lise grubunun ailedeki olumsuz ortamdaki manidar şekilde etkilendiği görülmektedir. Lise grubuna göre, süper lise grubunun ailelerinde daha seyrek tartışma ve kavgalar olmakla birlikte, bu tartışma ve kavgalara karşı, öğrencilerin daha "hassas" oldukları veya ailedeki tartışma ve kavganın daha şiddetli olduğu düşünülebilir.

Okuldan Memnuniyet Derecesine Göre "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Öğrencinin okuldan memnuniyet derecesi çok farklı faktörlere bağlı olarak değişebilir. Bu faktörler, öğretmen ve yöneticilerin öğrencilere karşı tutumu, arkadaş, okulun bulunduğu çevre, okulun öğrencinin evine olan mesafesi, ulaşım koşulları, okulun olanakları ve temizliği vb. faktörler olarak sıralanabilir. Araştırmada, öğrencilerin öğrenim görmekte oldukları okullarından memnuniyet derecelerine göre genel sosyal destek düzeylerinin değişebileceği düşünülmüştür. Bu nedenle öğrencilere "Genel olarak okulumuzdan ne derecede memnunsunuz?" sorusu sorulmuştur. Okulundan farklı derecelerde memnun olan "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin ge-

nel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri Tablo-4'de sunulmuştur.

Tablo 4. Okulundan memnuniyet derecesine göre "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri.

Gruplar	n (%)	Lise		Süper Lise		
		$\bar{x}$	s	n (%)	$\bar{x}$	s
Dindarlık Düz.						
Memnun	108 (34)	179.07	21.32	164 (57)	195.76	18.14
Kısmen	180 (63)	178.56	17.26	116 (40)	186.79	15.46
Memnun Değil	32 (10)	170.50	21.48	8 (3)	182.00	18.17

Tablo-4'den izleneceği gibi, okulundan memnuniyet derecesi yükseldikçe, buna paralel olarak, lise gruplarının genel sosyal destek puan ortalamalarında biraz yükselme gözlenmektedir. Ancak, Tablo-1'den hatırlanacağı gibi, okulundan memnuniyet derecesi farklı olan "lise" gruplarına ilişkin veriler üzerinde yapılan varyans analizi sonucunda F değeri manidar çıkmamıştır.

Yine, okulundan memnuniyet derecesi arttıkça "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalamalarında düzenli bir artış gözlenmektedir. Tablo-1'den hatırlanacağı gibi, okulundan memnuniyet derecesine göre "süper lise" grubunun genel sosyal destek düzeyine ilişkin F değeri manidar bulunmuştu. Bunun üzerine, okulundan farklı derecelerde memnun olan "süper lise" gruplarının ortalamaları arasındaki gözlenen bu farklar N-K Testi ile kontrol edilmiştir. N-K Testi sonuçlarına göre, okulundan "memnun" ($\bar{x}=195.76$) olan "süper lise" grubunun genel sosyal destek düzeyi, "kısmen" ($\bar{x}=186.79$) memnun olan veya memnun olmayan grupların ortalamalarından manidar olarak yüksek bulunmuştur.

Burada dikkati çeken durum, Ankara'da bulunan en iyi devlet okulu olarak bilinen okullarda okumalarına karşın, "lise" öğrencilerinden % 10'unun, "süper lise" öğrencilerinden ise yaklaşık % 3'ünün okullarından memnun olmamalarıdır. "Süper lise" grubunun % 57'si okulundan memnun görünürken, bu oran "lise" grubu için ancak % 34 kadardır.

Öğrencilerin okullarından memnun olmamalarının bireysel, ailesel ve çevresel birçok nedeni olabilir. Aynı okul içinde "süper lise" sınıflarındaki fiziki olanakların "lise" sınıflarındakine göre daha iyi olduğu, başarılı öğrencilere karşı öğretmenlerin, yönetici ve diğer öğrencilerin daha ilgili ve hoşgörülü davrandıkları gözlenmektedir. Bununla birlikte, okulundan pek memnun olmayan "süper lise" öğrencilerinin daha başka nedenlerle okullarından memnun olmadıkları veya kendilerine sunulan olanaklar ile gösterilen ilgiyi yetersiz buldukları düşünülebilir.

Öğretmenlerinden Memnuniyet Derecesine Göre "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Ailesi, hısımları ve akrabaları, arkadaşları, karşı cins arkadaşı, komşuları, ideolojik, dinsel veya etnik gruplar ve bireyin içinde yaşadığı toplum gibi faktörlerin yanısıra, öğretmenleri de öğrencilerin en önemli sosyal destek kaynakları arasında yer almaktadır (Pearson, 1990). Bu nedenle öğrencilere öğretmenlerinden ne derecede memnun olup olmadıkları sorulmuştur. Öğretmenlerinden farklı derecelerde memnun olan "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri Tablo-5'de sunulmuştur.

Tablo 5. Öğretmenlerinden memnuniyet derecesine göre "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n , $\bar{x}$, s değerleri.

Gruplar Öğretmen	n (%)	Lise		Süper Lise	
		$\bar{x}$	s	$\bar{x}$	s
Memnun	40 (13)	187.70	23.92	92 (32)	194.87 18.12
Kısmen	200 (63)	179.24	18.17	184 (64)	191.96 16.58
Memnun Değil	80 (25)	169.75	16.19	12 (4)	165.00 00.000

Tablo-5'de görüleceği gibi, öğretmenlerden memnuniyet derecesi arttıkça hem "lise" hem "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalamalarında düzenli bir artış gözlenmektedir. Tablo-1'den hatırlanacağı gibi, öğretmenlerinden memnuniyet derecesine göre "lise" ve "süper lise" gruplarının genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değerleri manidar bulunmuştu. Bunun üzerine, öğretmenlerinden farklı derecelerde memnun olan "lise" ve "süper lise" gruplarının ortalamaları arasındaki gözlenen bu farklar N-K Testi ile kontrol edilmiştir.

N-K Testi sonuçlarına göre, genel olarak öğretmenlerinden "memnun" ($\bar{x}=187.70$) ve "kısmen" memnun ($\bar{x}=179.24$) olan "lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalamaları, öğretmenlerinden "memnun olmayan" ($\bar{x}=169.85$) grubun puan ortalamasından; aynı şekilde, öğretmenlerinden "memnun" olan "lise" öğrencilerinin puan ortalaması, öğretmenlerinden "kısmen memnun" olan grubun ortalamasından manidar olarak yüksek bulunmuştur.

Yine, N-K Testi sonuçlarına göre, genel olarak öğretmenlerinden "memnun" ($\bar{x}=194.87$) olan "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalaması, öğretmenlerinden "kısmen" memnun veya "memnun olmayan" grupların puan ortalamalarından manidar olarak yüksek bulunmuştur. Genel olarak hem "lise" hem de "süper lise" öğrencilerinin öğretmenlerinden memnuni-

yet dereceleri arttıkça, buna paralel olarak, genel sosyal destek düzeyleri de manidar olarak yükselmektedir.

“Lise” grubunun % 13’ü öğretmenlerinden memnun iken, bu oran “süper lise” grubu için % 32’ye yükselmektedir. Yine, “Lise” grubunun % 25’i, “süper lise” öğrencilerinin ise ancak % 4 kadarı öğretmenlerinden hiç memnun olmadıklarını ifade etmektedirler. Her iki gruptan da öğrencilerin büyük bir çoğunluğu öğretmenlerinden kısmen memnun olduklarını vurgulamışlardır. Buradan, öğretmen-öğrenci ilişkilerinde bazı sorunların yaşandığı anlaşılmaktadır. Özellikle akademik başarı düzeyi düşük kabul edilen “lise” grubunun öğretmenlerinden bu oranda memnun olmamaları üzerinde durulması gereken bir husustur.

Diğer bir husus, elde edilen bu bulgulardan hem “lise” hem de “süper lise” öğrencilerinin öğretmenlerinden memnuniyet dereceleri ile öğretmenlerinden gördükleri destek düzeyi arasında pozitif yönde bir ilişkinin bulunduğu izlenimi edinilmektedir. Bu, beklenen bir durumdur; çünkü, ASDÖ’nün alt ölçeklerinden birisi de “öğretmen” desteğini ölçmektedir. Öğretmenlerinden memnun olan öğrencilerin sosyal destek düzeylerinin de yüksek çıkması ASDÖ’nün geçerliğine kanıt sayılabilir. Sonuç olarak öğretmenlerinden memnun olan öğrencilerin aynı zamanda öğretmenlerinden destek gördükleri ve dolayısıyla öğretmen desteğinin öğrencilerinin akademik başarılarının yükselmesine katkıda bulunduğu söylenebilir.

Sigara kullanıp kullanmamaya Göre “Lise” ve “Süper Lise” Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Yapılan bir araştırmada (Yıldırım, 1997b) sigara kullanan üniversite öğrencilerinden % 17’si bu alışkanlığı orta okul; % 43’ü ise lise yıllarında kazandıklarını belirt-

mişlerdir. Anlaşılacağı gibi sigara kullanan öğrencilerin yaklaşık üçte ikisi sigara kullanma alışkanlığını orta öğretim yıllarında kazanmaktadır. Bu nedenle, sigara kullanmanın bireyin sosyal destek sistemi ile ilgili olabileceği düşünülerek, öğrencilere sigara kullanıp kullanmadıkları sorulmuştur.

Tablo-1’den hatırlanacağı üzere, sigara kullanıp kullanmama değişkenine göre “lise” öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar çıkmış; buna karşın “süper lise” öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar çıkmamıştı. Bunun üzerine, sigara kullanan ve kullanmayan lise öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalamaları arasındaki fark N-K Testi ile kontrol edilmiştir. Sigara kullanan ve kullanmayan “lise” ve “süper lise” öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n, x, s değerleri Tablo-6’da verilmiştir.

Tablo 6- Sigara kullanıp kullanmamaya göre “lise” ve “süper lise” öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n, x, s değerleri.

Gruplar	Lise			Süper Lise		
	n (%)	$\bar{x}$	s	n (%)	$\bar{x}$	s
Kullanan	96 (30)	172.17	16.61	4 (1)	202.00	00.00
Kullanmayan	224 (70)	180.39	19.81	284 (99)	191.62	17.76

Tablo-6’dan izleneceği gibi, “lise” öğrencilerinden sigara kullanan grubun genel sosyal destek puan ortalaması ($\bar{x}=172.17$), sigara kullanmayan grubun ortalamasından ($\bar{x}=180.39$) daha düşük görünmektedir. N-K Testi sonuçlarına göre, bu iki grubun ortalamaları arasında gözlenen fark manidar çıkmıştır. Başka söyleyişle, sigara kullanmayan “lise” öğrencilerinin genel sosyal destek düzeyleri, sigara kullananlarınkine göre daha yüksek bulunmuştur.

“Süper lise” öğrencilerinden sigara kullanan grubun genel sosyal destek puan ortalaması, sigara kullanmayanlarınkine göre biraz daha yüksek görünmekle birlik-

te, sigara kullanıp kullanmama değişkenine göre "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar çıkmamıştır.

Bu çalışmadan elde edilen verilere göre, "lise" öğrencilerinin % 30'u, "süper lise" öğrencilerinin ise % 1 kadarı sigara kullanmaktadır. Akademik başarısı biraz daha düşük olan "lise" grubunun yaklaşık üçte birinin sigara kullanmakta olduğu anlaşılmaktadır. Sigara kullanmanın "lise" öğrencilerinin sosyal destek sistemleri ile ilgili olabileceği; bu öğrencilerin ailelerinden, arkadaş ve öğretmenlerinden yeteri kadar destek görmedikleri, sigara içmeyi sosyal ilişkilerinde bir araç veya yaşadıkları bazı sorunlarla başa çıkma yolu olarak kullandıkları düşünülebilir.

"Süper lise" öğrencilerinden çok az sigara kullanan (n=4) olmakla birlikte, sigara kullananların sosyal destek puan ortalamasının yüksek görünmesi, bu öğrencilerin ailelerinde son derece "serbest" olabileceklerini, anne veya babalarıyla birlikte sigara veya alkol kullanabilecek bir ilişki içinde bulduklarını akla getirmektedir.

Karşı Cinsten Yakın Arkadaşın Olup Olmamasına Göre "Lise" ve "Süper Lise" Öğrencilerinin Genel Sosyal Destek Düzeylerine İlişkin Bulgular ve Yorum

Orta öğretim kurumlarında öğrencilerin karşı cinsten bir arkadaşıyla biraz yakın bir ilişkiye girmesinin, bazı anababalar ve öğretmenler tarafından onaylanmadığı, özellikle karşı cinsten biriyle ilişkisi olan genç kızların, anababaları veya öğretmenleri tarafından dövüldükleri basına yansıyan haberler arasında yer almaktadır. Ancak, gençlerin yine de karşı cins ile ilişkilerini sürdürdükleri gözlenmektedir. Karşı cinsten bir arkadaşına sahip olmak esasen "gelişim dönemi"nin özelliklerinden kabul edilmektedir (Kılıççı, 1992, Binbaşoğlu, 1987). Bu nedenle araştırmada öğrencilere karşı cinsten yakın bir arkadaşının olup olmadığı sorulmuştur. Karşı cinsten ya-

kın arkadaşı olan ve olmayan "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n, $\bar{x}$, s değerleri Tablo-7'de verilmiştir.

Tablo 7- Karşı Cinsten Arkadaşı Olup Olmama göre "lise" ve "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin n, $\bar{x}$, s değerleri

Gruplar Karşı Cins Ark.	Lise			Süper Lise		
	n (%)	$\bar{x}$	s	n (%)	$\bar{x}$	s
Var	212 (66)	175.47	18.57	168 (58)	195.05	14.04
Yok	108 (34)	182.74	19.76	120 (42)	187.17	20.99

Tablo-7'de görüleceği gibi, karşı cinsten yakın arkadaşı olan "lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalaması ($\bar{x}=175.47$), karşı cinsten yakın arkadaşı olmayanların puan ortalamasından ($\bar{x}=182.74$) biraz daha düşük görünmektedir. Ancak Tablo-2'den hatırlanacağı gibi, karşı cinsten yakın arkadaşı olup olmamaya göre "lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar bulunmamıştır.

"Lise" grubunun aksine, karşı cinsten yakın arkadaşı olan "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek puan ortalaması ($\bar{x}=195.05$), karşı cinsten yakın arkadaşı olmayanların puan ortalamasından ($\bar{x}=187.17$) daha yüksek görünmektedir. Tablo-2'den hatırlanacağı gibi, karşı cinsten yakın arkadaşı olup olmamaya göre "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeylerine ilişkin F değeri manidar bulunmuştu. Bulgulardan, karşı cinsten yakın arkadaşı olan "süper lise" öğrencilerinin genel sosyal destek düzeyinin, karşı cinsten yakın arkadaşı olmayan grubun genel sosyal destek düzeyinden daha yüksek olduğu anlaşılmaktadır.

Tablo-7'den izleneceği gibi, "lise" öğrencilerinin % 66'sı, "süper lise" öğrencilerinden ise % 58'i karşı cins-

ten yakın bir arkadaşının bulunduğunu ifade etmiştir. Karşı cinsten yakın arkadaşı olmayan grubun genel sosyal destek düzeyinden daha yüksek olması, "süper lise" öğrencilerinin birbirlerine karşı manidar düzeyde destekleyici davrandıkları, arkadaşlık ilişkilerinin daha sağlıklı olduğu, ailelerinin bu ilişkiyi onayladıkları anlamına gelebilir. Aynı zamanda, sosyal destek düzeyi yüksek olan süper lise öğrencilerinin, daha sosyal, kendine güveni yüksek, olumlu benlik algısına sahip (Cutrona ve ark., 1994) oldukları; arkadaş desteği ve yüksek akademik başarının meseki kimlik gelişimlerini destekleyici rol oynadığı (Meeus ve Wim, 1993) öne sürülebilir.

SONUÇ VE ÖNERİLER

Bu bölümde araştırmadan elde edilen bulgular özetlenerek, bulgular kısaca tartışılmış ve bazı önerilerde bulunulmuştur.

(a) Araştırmadan elde edilen bulgulara göre, "lise" grubunun sosyal destek düzeyi ailenin dindarlık düzeyi, öğretmenlerden memnuniyet derecesi ve sigara kullanıp kullanmama değişkenlerine göre manidar olarak farklılık göstermektedir. Akademik başarısı ortalama olarak daha düşük olan "lise" öğrencileri ile öğretmenleri arasında daha sağlıklı ilişkinin kurulup sürdürülmesine yardım edecek sosyal destek programları, öğrencilerin öğretmenlerinden sağladıkları destek düzeylerinin de yükselmesine katkı getirebilir. Ayrıca, "lise" öğrencileri, sigara içmeyi, yaşadıkları zorlanmalı durumlarla başa çıkma stratejisi olarak kullanabilirler. Bu nedenle, öğrencilerin hem sosyal destek sistemlerini geliştirmek hem de sigara kullanmalarını önlemek amacıyla, başa çıkma stratejileri öğretilebilir, iletişim becerileri geliştirilebilir (Korkut, 1996). Bu nedenlerle, sosyal destek programla-

rının yansısı iletişim becerilerini veya sosyal ilişkileri geliştirme programlarının da uygulanması gerekli görünmektedir.

(b) "Süper lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri ise, ailedeki sert tartışma ve kavga, okuldan memnuniyet, öğretmenlerden memnuniyet ve karşı cinsten arkadaşın olup olmaması değişkenlerine göre manidar olarak farklılık göstermektedir. Bu nedenle, süper lise öğrencileri için sunulan olanakların diğer öğrenciler için de sunulması öğrencilerin kendi okullarından memnuniyet dereceleri ile genel sosyal destek düzeylerinin yükselmesine katkıda bulunabilir. Yukarıda "lise" grubu için yapılan tartışmalar ve sunulan öneriler "süper lise" grubu için de öne sürülebilir. Ek olarak belirtilmelidir ki, gençlerin karşı cinsten arkadaşlarının bulunması onların akademik başarılarını olumsuz etkilememekte, tersine desteklemektedir. Nitekim, karşı cinsten arkadaşı olan "süper lise" öğrencilerinin sosyal destek düzeyi, karşı cinsten arkadaşı olmayan grubun sosyal destek düzeyinden manidar olarak daha yüksek bulunmuştur. Ancak, bu arkadaşlık ilişkilerinin niteliği üzerinde durulabilir. Öğrencilerin karşı cinsle arkadaşlık ilişkilerini yasaklayıcı tutum yerine, karşı cinsle ilişkiler ve cinsellik konularında onlara bilgi sunmak, öğrencileri bilinçlendirmek gerektiği söylenebilir. Anababa ve öğretmenlerin karşı cinsle ilişkiler konusunda, mevcut anlayış ve yaklaşımlardan uzaklaşarak gençleri anlamaya yönelmeleri ve gençlerin karşı cinsle ilişkilerini sağlıklı ve bilinçli olarak sürdürebilmelerine yardımcı olmaları amacıyla, anababalara ve öğretmenlere yönelik olarak geliştirilecek sosyal destek programlarının anababa ve öğretmenlere uygulanması lise öğrencilerinin bir bütün olarak gelişmelerine de katkı sağlayabilir.

(c) Bu araştırmada, farklı akademik başarı düzeylerine sahip lise öğrencilerinin sosyal destek düzeyleri bazı

değişkenler açısından incelenmiştir. Oysa, öğrencilerin sosyal destek düzeyleri ailesel, bireysel, sosyal, ekonomik, psikolojik, siyasal ve dinsel nitelikli birçok değişken tarafından etkilenebilir. Bu nedenle, belirtilen değişkenler ve öğrencilerin akademik başarı, kimlik gelişimi, ruh sağlığı gibi nitelikleri ile sosyal destek kaynakları ve sosyal destek sistemi arasındaki ilişkiler incelenebilir.

(c) Bu çalışma lise düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapılmıştır. Benzeri çalışmaların temel eğitim düzeyindeki öğrenciler üzerinde yapılması daha manidar sonuçlar verebilir.

KAYNAKLAR

- Alissa, I; İsmail, S.J; (1994) Social Support and Depression of Male and Female Students in Kuwait-Preliminary Findings. *Anxiety Stress and Coping*. 7 (3), 253-262.
- Baltaş, A; (1993) *Öğrenme ve Sınavlarda Üstün Başarı*. Remzi Kitabevi, 8. Basım, İstanbul.
- Banrera, M; Chassin, L; Logosch, F; (1993) Effects of Social Support and Conflict on Adolescent Children of Alcoholic and Nonalcoholic Fathers. *Journal of Personality and Social Psychology*. 64(4), 602-612.
- Binbaşoğlu, C; (1987) *Eğitim Psikolojisi*. Binbaşoğlu Yayınevi, 6. Basım, Ankara.
- Boldwin, L.A; (1967) *Theories of Child Development*. John Willey and Sons, Inc. New York.
- Cutrona, C.E; ve ark.; (1994) Parental Social Support and Acedemic Achievement: An Attachment Theory Perspective. *Journal of Personality and Social Psychology*, 66(2) 369-378.
- Dewilde, E.J.; Keinhorst, C.W. M; ve ark.; (1994) Social Support, Life Events, and Behavioral Characteristics of Psychologically Distressed Adolescents at High-Risk for Attempting Suicide. *Adolescence*. 29 (113), 49-60.
- Gökçe, B; Acar, F; ve arka. (1993) *Gecekonduarda Ailelerarası Geleneksel Dayanışmanın Çağdaş Organizasyonlara Dönüşümü*. Ankara: T.C Başbakanlık Kadın ve Sosyal Hizmetler Müştarlığı Yayınları.
- Hashima, P.Y; Amato, P.R; (1994) Poverty, Social Support, and Parental Behavior, *Child Development*. 65(2), 394-403.
- Heikkinen, M; Aro, H; Lonnqvist, J; (1994) Recent Life Events, Social Support and Suicide. *Acta Psychiatrica Scandinavica*. 89(377), 65-72.
- Johnson, K.A.; Jernison, K.M; (1994) Stressful Loss and the Buffering Effect of Social Support on Drinking Behavior Among African-Americans Results of a National Surve. *Journal of Alcohol and Drug Education*. 39(2). 1-24.
- Kılıççı, Y; (1992) *Okulda Ruh sağlığı*. Şafak Matbaacılık, Ankara.
- Kloomok, S; Cosden, M; (1994) Self-Concept in Children with Learninig-Disabilities-The Relationship Between Global Self-Concept, Academic Discounting, Nonacademic Self-Concept, and Perce-

- ived Social Support. **Learning Disability Quarterly**, 17 (2), 140-153.
- Korkut, F; (1996) İletişim Becerileri Eğitiminin Lise Öğrencilerinin İletişim Becerilerini Değerlendirmelerine Etkisi. **3P Dergisi**, 4(3), 191-198.
- Levitt, M.J. ve ark.; (1994) Social Support and Achievement in Childhood and Early Adolescence: A Multicultural Study. **Journal of Applied Developmental Psychology**, 15(2), 207-222.
- Meeus, Wim; (1993) Occupational Identity Development, School Performance, and Social Support in Adolescence: Findings of a Dutch Study. **Adolescence**, 28 (112), 809-818.
- Osseiran-Waines, N. ve Almacian, S.; (1994) Types of Social Support: Relations to Stress and Academic Achievement among Prospective Teachers. **Canadian Journal of Behavioural Science**, 26 (1), 1-20.
- Paykel, E.S.; (1994) Life Events, Social Support and Depression. **Acta Psychiatrica Scandinavica**, 89 (377), 50-58.
- Pearson, R.E; (1990) **Counseling and Social Support (Perspectives and Practice)** California: SAGE Publication, Inc.
- Whatley, S.L; Clopton, J.R; (1992) Social Support and Suicidal Ideation in College-Students. **Psychological Reports**, 71(3), 1123-11128.
- Yıldırım, İ; (1992) Evli Bireylerin Uyum Düzeylerini Etkileyen Bazı Etmenler. **Hacettepe Üniversitesi Yayınlanmamış Doktora Tezi**, Ankara.
- Yıldırım, İ; (1996) Eşi Dayak Atan Evli Bireylerin Özellikleri. **3P Dergisi**, 4(2), 108-115.
- Yıldırım, İ; (1997 a) Algılanan Sosyal Destek Ölçeğinin Geliştirilmesi Güvenirliği ve Geçerliği. **Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, 81-89.
- Yıldırım, İ; (1997b) Sigara Alkol ve Uyuşturucu Kullanan Üniversite Öğrencilerinin Bazı Değişkenler Açısından İncelenmesi. **Hacettepe Eğitim Fakültesi Dergisi**, 13, 147-157.
- Yıldırım, İ; (1998) Akademik Başarı Düzeyleri Farklı Olan Lise Öğrencilerinin Sosyal Destek Düzeyleri. **Psikolojik Danışma ve Rehberlik Dergisi**, 2(9), 33-39.